

TUOMAS MURAJA SOTILAANA AFGANISTANISSA

TAMMI

Tuomas Muraja

**SOTILAANA
AFGANISTANISSA**

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI | HELSINKI

© 2014 TUOMAS MURAJA JA KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI

Kuvat Tuomas Murajan yksityiskokoelmista

Kartta: Mika Kettunen

ISBN 978-951-31-7645-7

PAINETTU EU:SSA

Petelle

Älä elämää pelkää,
älä sen kauneutta kiellä.
Suo sen tupaasi tulla
tai jos liettä ei sulla
sitä vastaan käy tiellä,
älä käännä sille selkää.

Älä haudoille elämää lymyyn kulje;
Ei kuolema sinulta oviaan sulje.
Kuin lintu lennä,
älä viipyen menneen raunioilla,
nykyhetkeä häädä.
Suo jääneen jäädä,
suo haudassa olla,
tulevaa koe vastaan mennä.

Ole vapaa kahleeton tuulen tavoin:
On kuoleman portti aina avoin.

Älä koskaan sano:
"Tämä on iäti minun."
Elon maljasta juovu,
taas siitä, jos tarpeen, kivutta luovu.
On maailman rikkaus sinun,
kun mitään et omakses ano.
Elä pelotta varassa yhden kortin:
Näet aina avoinna kuoleman portin.

– Kaarlo Sarkia, *Älä elämää pelkää*

Sisällys

Alkusanat 11

Lähdön hetki 19

Katariinan ominaishaju 21

Kaikenlaista harmia 24

Odottelua Katariinassa 27

Aasit ja autot sulassa lumessa
ja sovussa 29

Yritämme suojautua raivolta 32

Kivisateen jälkeen tuli pouta 37

Uusi lippu salkoon 44

Takatalvi 50

Kun kenraali poskeani puristeli 53

Väijystä pykälään 56

Sammakko 59

Vuoristokylien sotapäälliköt ja
heidän vesikauhuiset koiransa 65

Hymyilyä huivin takaa 68

Aseluovutuskampanja ja muita vitsejä 72
Jalla 75

Kun taivaalta sataa paskaa	77
Maimanan rosvosakki punaisilla niityillä	79
Teehetki pahlawanin seurassa	83
Mielen hiekkamyrskyjä	92
Kuudes aisti	95
Kähtäväväijy ja perunatykki	100
Jihadistanin nousu	106
Suomi sodassa	109
Kamelivaara	112
CSI Maimana	127
Oppi kaataa ojaan	137
Jäähyväiset aseille	144
 Lopuksi. Afganistanin veteraanit	 151
 Tietoa Afganistanista	 180
Suppea rauhanturvasanasto	183

Alkusanat

Syksyllä 2000 vastasin iltapäivälehdessä työpaikka-ilmoitukseen, jossa haettiin tiedotusupseeria Suomen Kfor-pataljoonaan Kosovoon.

Muutaman päivän päästä Puolustusvoimien kansainvälisestä keskuksista, joka tuolloin sijaitsi Niinissalossa, soitettiin ja kysyttiin, koska ehtisin tulla kuitaamaan varusteet ja hakemaan tarvittavat rokotukset.

Siltä istumalta jätin siistin sisätyöni Ranskan suurlehetystön lehdistöosastolla Helsingin Kaivopuistossa ja aloin valmistautua vuoden kestäväseen pestiin Balkanilla, veriset hajoamissodat käyneessä Euroopan kolkassa entisessä Jugoslaviassa. Koulutustilaisuudet ja muut muodollisuudet kielikokeineen ja kuntotesteineen saivat jäädä, koska varsinainen saapumiserä oli lähtenyt toimialueelle jo paria kuukautta aiemmin. Valokuva minusta sentään napattiin.

Vieläkään en oikein tiedä, miksi otin haasteen vastaan. Sen tiedän, että se kannatti.

Perillä minua odotti motivoitunut joukko suomalaisia omien alojensa asiantuntijoita ammattiupseereista lakimiehiin, lääkäreistä opettajiin, poliiseista huippu-

kokkeihin, leppoisia palvelustovereita, jotka ottivat minut avosylin vastaan. Tekemälleni työlle annettiin arvoa, ammattitaitooni luotettiin. Kukaan ei yrittänyt mestaroida, vaan sain työrauhan. Kriisinhallinta-operaatioissa jokaisen yksittäisen sotilaan osaamista kunnioitetaan. Se on harvinaista suomalaisissa työyhteisöissä. Vaikka töitä tehdään usein kiireessä ja kovan hermopaineen alla, kukaan ei hengitä niskaan, ainakaan kovin lähellä.

Kun minulta viisi vuotta myöhemmin tiedusteltiin halukkuutta lähteä Afganistaniin mediaupseeriksi, vastausta ei tarvinnut kauan odottaa.

Sittemmin minulta on usein kysytty, miksi lähdin, jos siellä kerran oli niin vaarallista. Oli tienvarsipommeja ja tulitaisteluja. Oli myrkyllisiä ötököitä ja kohotalokkaita tartuntatauteja. Oli kaoottista liikennettä ja askeettisia olosuhteita. "Mitäs lähdit?"

Jokin sinne "alas" vain vetää, kun on kerran rauhan-turvaajana ollut. Tunnetta on vaikeaa kuvailla.

Päällimmäinen syy siihen, miksi lopulta päätin lähteä, olivat hyvät kokemukset edellisestä Kfor-operaatiosta – eivät seikkailunhalu, haasteelliset ja monipuoliset tehtävät eikä raha. Ei edes verovapaa auto, koska sellaisen hankkiminen Afganistanissa ei olisi tuolloin ollut mahdollista. Ulkomaantoimittajana olin jo päässyt seikkailemaan sydämeni kyllyydestä aina Afrikkaa myöten. Afganistanissa en tosin ollut käynyt ennen missiota. Palkka oli jotakuinkin sama kuin Suomessa, vaikka veroton päiväraha toikin tuloihin merkittävän lisän.

Jos kokemukseni Kosovosta pitäisi kiteyttää parilla sanalla, se olisi helppoa: saumaton yhteishenki. Kriisinhallintajoukossa tuli tunne, että osaan tehdä työni hyvin. Onnistuminen motivoi.

Odotin Afganistanista samanlaisia kokemuksia ja niitä myös sain.

Mediaupseerin tehtävä Maimanassa Pohjois-Afganistanissa oli oiva näköalapaikka, jossa pääsi tutustumaan hyvin laajasti toimialueeseen. Isaf oli Nato-operaatio ilman YK-missioiden tympeitä rasitteita, joihin kuuluivat vielä ainakin tuolloin perinteiset juomariitit ja vastenmielinen nokkimisjärjestelmä, jossa nöyrytettiin nuorempia ja jossa vanhemmat saivat kohtuuttomia etuoikeuksia. Afganistanissa moisille ei ollut aikaa.

Minua harmittaa vieläkin, etten älynnyt kirjoittaa Kosovossa päiväkirjaa. Nyt en aikonut tehdä samaa virhettä uudestaan. Halusin myös tuoda esiin omia näkökulmiani kriisinhallinnasta.

Vuoden 2013 lopussa julkistettu Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus sotilaallisesta kriisinhallinnasta on nostanut esiin kovaa arvestelua. Raportin johdannossa todetaan muun muassa, että tarkastuksen perusteella kriisinhallinnalle esitetyt tavoitteet eivät ole kattavat, riittävät eivätkä loogisessa yhteydessä toisiinsa.

Kansainvälisiä konflikteja vuosia seurannut sotilasiantuntija Juha-Antero Puistola on tuonut osu-

vasti esiin sen, että moniulotteista kysymystä kriisinhallinnan tehokkuudesta on kuitenkin tarkasteltava monesta näkökulmasta. Puistola muistuttaa, että sotilaallinen kriisinhallinta on tärkeä osa Suomen ulkopoliitiikkaa, lisää puolustusvoimien ammattitaitoa ja luo kansalaisille kuvaa suomalaisten sotilaallisesta osaamisesta. Puistolan mukaan osallistumalla Euroopan unionin ja sotilasliitto Naton operaatioihin Suomi toivoo pystyvänsä rakentamaan niin sanottua lojalisuusvelkaa, joka pahana päivänä voitaisiin maksaa Suomelle osoitettuna tukena.

Poliitikoilta kuulee usein, että aseelliset konfliktit on pidettävä niin kaukana Suomen rajoista kuin mahdollista. Eri alueiden epävakaus heijastuu lisääntyvinä kustannuksina tuonnista riippuvaisen Suomen kauppaan. Hädänalaisia tuleekin päättäjien mukaan auttaa ensisijaisesti paikan päällä. Siksi Suomi on mukana sammuttamassa kriisejä.

Sotaa pakenevia ihmisiä pyrkii myös Suomeen, joka on sitoutunut sekä auttamaan ihmisiä paikan päällä että vastaanottamaan pahimmassa hädässä olevia. Taloudellis-poliittisten paineiden vuoksi velvollisuus halutaan täyttää mahdollisimman kustannustehokkaasti. Puistola huomauttaa, että kriisinhallintaoperaatio on yksi keino yrittää täyttää nämä vaatimukset.

Kun poliittinen johto tekee päätöksen operaatioon osallistumisesta, puolustusvoimat pyrkii saamaan missiosta mahdollisimman suuren hyödyn kansallista puolustusta varten, sillä puolustusvoimien ensisijai-

nen tehtävä ei ole kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistuminen.

Puistola katsoo, että merkittävin hyöty on koko puolustusvoiman organisaation saama kokemus suunnittelusta, johtamisesta, huollosta ja monikansallisesta yhteistoiminnasta sekä erilaisten koneiden, välineiden ja materiaalien toimivuudesta taistelukentällä. Kokemuksia sovelletaan kansalliseen koulutukseen ja niitä voidaan käyttää omien puolustushankintojen apuna.

Kaikki hyöty ei ole rahallisesti mitattavissa, kuten suomalaisten taistelijoiden osoittama ammattitaito haastavissa olosuhteissa. ”Sotilaallinen osaamisemme saattaa toimia sekä luottamusta lisäävänä elementtinä kumppanimaille että pelotteena mahdollisille vastustajille”, Puistola sanoo.

Suomalaisten toiminta kriisinhallintaoperaatioissa vaikuttaa myös Suomen kansalaisten näkemykseen puolustusvoimista. Puistolan mielestä Suomen johdon tulisikin kertoa kunkin operaation tavoitteet riittävän selvästi, jotta kansalaiset ymmärtäisivät, miksi konfliktiin otetaan osaa, mitä hyötyjä ja riskejä osallistumisesta on, mikä on vetäytymisaikataulu ja kuinka paljon rahaa palaa.

Nato-mörkö ja kriisinhallinnan luonteen muuttuminen tuovat vaikeuksia yleiseen keskusteluun. Esimerkiksi operaatioihin osallistumista koskevan päätöksenteon perusteista ei Suomessa voida oikein puhua vapaasti. Natoa ei uskalleta mainita nimeltä, ellei operaatio ole YK:n valtuuttama. Moni pelkää leimautuvansa Nato-intoilijaksi.

Sotilaallista kriisinhallintaa ei haluta myöskään sekoittaa sotaan, vaikka lähes kaikissa uusimmissa kriisinhallintaoperaatioissa joukot ovat selvästi osapuolena konfliktissa.

Tämä päiväkirjahanke, työnimeltään Muistoja Maimanasta, on toiminut myös terapiana ja suodattimena valtavalle kokemusvyörylle, jota olisi muutoin ollut vaikeaa hallita. Kirjoittaminen jäsentää tapahtumia ja pitää mielen koossa. Mielialani vaihtelut operaatioalueella hätkähdyttävät yhä, vuosia kotiutumisen jälkeen. Ne näkyvät äkkiväärinä tyylivaihdoksina ja turhina toistoina, jotka halusin varta vasten jättää tekstiin, vaikka ne eivät aina kirjoittajaansa mairittelekaan. Päiväkirjoja ei saa liiaksi kirjoittaa uusiksi, muuten niistä katoaa aitous. Tunne ajaa tyylin ohi.

Teos on omistettu kaikille rauhanturva- ja kriisinhallintaoperaatioissa palvelleille suomalaisille mutta varsinkin "Maimanan rosvosakiksi" kutsutulle joukkiolle. Päällimmäisinä mieleeni tulevat Ilpo, Pete, Janne, Joel, Tommi, Jari, Jarkko, Max, Kari, Keke, Sami, Jussi, Antti, Johanna, Makke, Levis, Hannu, Christian, Oskari, Anja ja Aisha. Heidän tarinoitaan olen hyödyntänyt kirjassa.

Suuren arvostuksen ansaitsee vaimoni, silloinen kihlattuni Elisa Muraja, joka jaksoi odottaa minua 13 kuukautta, vaikka olimme tavanneet vasta vuotta aiemmin. Hän lähetti minulle sen Tintti-vihkon, jota

pidin aina maastohousujeni oikeassa reisitaskussa ja johon kirjasin päiväkirjamerkintöjäni.

Erityiskiitokset ansaitsevat Heikki Aittokoski, Jari Levanoja, Tuomas Mustikainen, Juha-Antero Puistola, Ville Varjola ja Mika Virta, jotka jaksoivat lukea tekstejäni ja kommentoida niitä.

Helsingin Kruununhaassa loppiaisaattona 2014

Tuomas Muraja

Lähdön hetki

Tiistaina 31. tammikuuta 2006

Lähtö Porin lentokentältä kohti Kabulia viivästyy puolellatoista tunnilla. Syytä ei kerrota. Asemalla odottaa kymmeniä hiekanväriseen maastopukuun sonnustautuneita, palvelusvapaalta palaavia rauhanturvaajia. Kaikki kättelevät iloisesti toisiaan, vaikka edessä on paluu kriisialueen arkeen.

Olen matkalla Maimanaan, Luoteis-Afganistanissa sijaitsevan Faryabin maakunnan pääkaupunkiin, jossa norjalaisjohtoinen tukikohtamme sijaitsee. Pari päivää aiemmin suomalainen liikkuva tarkkailuryhmä joutui juuri tuossa rauhaisaksi kutsutussa provinssissa suojautumaan, kun tuntemattomat hyökkääjät avasivat tulen kohti Afganistanin kansallisen armeijan osastoa muutaman kymmenen kilometrin päässä Maimanan kaupungista. Suomalaisrauhanturvaajat olivat olleet partioimassa yhdessä paikallisten sotilaiden kanssa, mikä on Isaf-joukkojen perustyötä etenkin maan pohjoisosissa.

Mietin, olikohan aivan viisasta lähteä reissuun. Elisa oli sattunut kuulemaan radiosta kyseisen Maimana-uutisen ja julistanut puolitosissaan, että minun olisikin jätävä kotiin.

No, päätös asiasta tehtiin jo marras-joulukuussa, jolloin rekrytoija oli soittanut ja tarjonnut mediaupseerin paikkaa. Oli hän soittanut jo toukokuussa ja vielä elokuussakin. Silloin kieltäydyin kohteliaasti. Tarjolla olisi ollut tehtäviä ja missioita, jotka eivät oikein sytyttäneet. Mutta nyt olisi kuulemma kiire. ”Tulijoita kyllä on jonoksi asti”, opistoupseeri painosti – aivan kuin se vaikuttaisi päätökseeni. Mietin, miksi minulle soitetaan, jos halukkaita on niin paljon. Olivatkohan hakupaperini edes enää voimassa? ”Ottakaa sitten joku jonossa oleva tulija”, ajattelin ensin. Saimme kihlattuni kanssa kuitenkin kaksi päivää miettimisaikaa.

Olin lukenut ja kirjoittanut paljon lehtijuttuja kompastelevasta Afganistanin-operaatiosta. Olisi kiinnostavaa nähdä itse paikan päällä, miksi missio takkuilee, havaita omin silmin demokratisoinnin mahdottomuus ja vaativat olosuhteet. Kestäisinkö paineet? Media-operaatioupseerin tehtävä on näköalapaikka jos mikä. Se sinetöi päätökseni.

Vaikka kyseessä on toinen missioni, en ole ollut kertaakaan niin sanotussa rotaatiokoulutuksessa, eli pari viikkoa kestävässä koulutus- ja valintatilaisuudessa puolustusvoimien kansainvälisessä keskuksessa Niinisalossa. Kävin ”Niksulassa” muutamaa päivää aiemmin vain ottamassa pari rokotusta, tuomassa

röntgenkuvan hammaskalustostani (mahdollista tunnistamista varten, jos jotain sattuu) ja juoksemassa Cooperin testin. Kuulun siis niin sanottuun rosvoroottoriin, joka tulee toimialueelle muuhun aikaan kuin pääjoukko.

Otan odotellessani A-oluen A-maan kunniaksi. Monet kollegat tulevat esittäytymään. Heitä tietysti kiinnostaa, minkälainen faitteri heidän joukkoonsa on tulossa. Olenko tolkun mies?

Kello 19.15 turkkilaisen tilauslentoyhtiö Freebirdin Boeing 737 -matkustajakone nousee Porista kohti Västeråsia. Sieltä tulee kyytiin muutamia ruotsalaisia rauhanturvaajia. Seuraavana välilaskupaikkana on Kööpenhamina, josta matkaan lähtee kymmeniä tanskalaissotilaita. Puolen tunnin odotuksen jälkeen matka jatkuu kohti Istanbulia, jossa vaihdetaan konetta ja kovin uupuneelta vaikuttava miehistö. Tilaa on kokonainen penkkirivillinen eli ”makuupaikka”.

Katariinan ominaishaju

Keskiviikko 1. helmikuuta 2006

Pilvien alta, korkeiden vuorten takaa paljastuu laajalle levittäytynyt, lähinnä yksikerroksisista hiekanvärisistä tönöistä koostuva miljoonakaupunki Kabul,

vajaat 2 000 metriä merenpinnan yläpuolella sijaitseva labyrintti.

Aamuaurinko paistaa Kabulissa kirkkaasti. On kymmenisen astetta lämmintä. Kello on kymmenen. Suomalaisten rauhanturvaajien tukikohdasta Camp Katariinasta on tullut sotilaita meitä vastaan. Kolonna käsittää ainakin puolenkymmentä panssaroitua maastohenkilöautoa, joihin parikymmentä palvelusvapailta saapunutta väsynyttä sotilasta mahtuvat.

Kabulissa liikuttaessa päällä on oltava raskas suo-jaliivi ja kypärä. Rynnäkkökiväärin on oltava ladattu, samoin pistoolin. Ne kuittaan kuitenkin vasta paikan päällä tukikohdassa. Olo on alaston ilman rynkkyä ja mutkaa.

Matka kriisinhallintaoperaatio Isafin monikansalliseen keskustukikohtaan Camp Warehouseen, jossa myös suomalaistukikohta sijaitsee, vie reittivalinnasta riippuen vartista puoleen tuntiin. Reittejä vaihdellaan taajaan ja rutiineja rikotaan iskujen varalta. Räjäytysten suunnittelu vaikeutuu, kun kohde ei käytä toistuvasti samoja ajoväyliä. Liikenteessä riskitekijöitä ovat myös tiestön kurja kunto, liikennesääntöjen puuttuminen, paikallisten asukkaiden mitätön ajotaito, huonokuntoiset ajoneuvot ja ylisuuret kuormat. Parempi olisi kai pitää silmät kiinni, mutta uteliaisuus vie voiton.

Pölyn keskeltä hahmottuu kauniisti koristeltuja kuorma-autoja, moottoripyöräilijöitä, tiellä jalkapallottelevia poikia, sinisiin burkiin sonnustautuneita naisia, kojuja. Kai tuossa kaaoksessa on jokin logiikka,

jota ei vielä ymmärrä. Kaiken tämän keskellä convoy ajaa runsasta ylinopeutta kohti tukikohtaa. Pysähtyminen liikenteeseen olisi suuri turvallisuusriski. Saatue nostattaa tien vieressä maleksivien harmiksi korkean ja sakean pölypilven.

Lopulta letka kaartaa portille. Tällä kertaa itsemurhapommittaja tai tienvarsiräjähde ei osunut kohdalle. Camp Warehousen belgialaiset vartiosotilaat syynäävät tarkasti peilien avulla ajoneuvojen pohjat pommien varalta. Henkilökortteja perätään, ja turvaksemme tulleiden rauhanturvaajien aseet on tyhjennettävä patruunoista. Tyhjä laukaus ammutaan putkeen, joka johtaa sepelikasaan. Sakko on useita satoja dollareita, mikäli patruunapesään on jäänyt luoti ja laukaus kajahtaa. Kaikki kuitenkin sujuu ongelmitta, muutamassa minuutissa.

Edessä ovat uudet tunnelmat ja tuoksut – imelä home kosteiden vessojen seinillä, kipakka puhdistusaineen kloori, desinfiointigeelin alkoholi ja aseöljy: Camp Katariinan ominaishaju. Tukikohta on rakennettu vanhaan tehdashalliin. Se on korkea, joten suomalaiset ovat pystyneet rakentamaan puusta ja vaneerista sinne kolmikerroksisen kompleksin. Katossa on massiivinen nosturikoukku, jonka molemmille puolille on ripustettu Suomen liput.

Kaikenlaista harmia

Torstai 2. helmikuuta 2006

Faryabin maakuntaan on yön aikana satanut puoli metriä lunta. Tämä tietää sitä, että sotilaslento pohjoiseen siirtyy lauantaiksi. On aikaa tutustua rauhan-turvaajan oppaaseen, jonka vasta nyt sain käsiini.

Ohjeen mukaan Afganistanin erityispiirteitä ovat toiminta-alueen ja tiestön runsaat miinoitteet. Maassa tapahtuu vuosittain arviolta 50 000–55 000 miinaon-nettomuutta, joissa paikalliset saavat surmansa tai loukkaantuvat pahoin. Miinoja ja räjähtämättömiä ampumatarvikkeita löytyy päivittäin. Ajoväylien ulkopuolelle ei siis ole asiaa.

Kesäisin ilma on täynnä hiekkapölyä ja ajoneuvojen sisällä lämpötila voi nousta jopa yli 60 asteen ilmastoinnista huolimatta. Talvella on helposti yli 20 astetta pakkasta. Järkevä pukeutuminen on keskeistä. Ja vettä pitää juoda paljon, useita litroja päivässä, vaikka väkisin. Yksi kirkas virtsa vuorokaudessa.

Viemäröinti- ja vesijärjestelmää ei ole, joten henkilöstö altistuu ulkona ulosteille ja muille jätteille muun muassa hengityspölyn kautta. Kivaa. Toimialueella esiintyy useita tartuntatauteja, jotka voivat aiheuttaa pysyviä vammoja tai jopa kuoleman. Kolera, malaria, lintuinfluenssa sekä suu- ja sorkkatauti ovat kyllä tuttuja, mutta mikä on tämä leishmaniaasi? Sehän vasta inha tauti onkin.

OMAKOHTAINEN KUVAUS SOTILAAN TYÖSTÄ AFGANISTANISSA. MILLAISTA ON RAUHANTURVAAJAN ARKI SOTATOIMIALUEELLA? ONKO ISAF-OPERAATIOSTA OPITTU MITÄÄN? ENTÄ ONKO SUOMI UNOHTANUT UUDET SOTAVETERAANINSA?

Helmikuussa 2006 tiedotusupseeriksi värvätty Tuomas Muraja saapui Pohjois-Afganistanin Maimanaan – ja joutui miltei heti keskelle tulitaistelua. Komennuksensa aikana Muraja kulki partioiden tiedusteluretkillä, tutustui paikallisten elämään ja vieraili kouluissa, sairaaloissa ja rajaseutujen poliisiasemilla. Päiväkirjaan tallentui kuolemanpelon ja koti-ikävän sävyttämä sotilaan arki.

Vuonna 2014 päättyvä monikansallinen kriisinhallintaoperaatio Isaf on jättänyt jälkeensä traumatisoituneita veteraaneja, iskuissa haavoittuneita invalideja ja myös suomalaisia vainajia. Muraja avaa operaation vaiheet ja analysoi, mitä runsaasta kymmenestä vuodesta jäi käteen.

9 789513 176457

99.1

www.tammi.fi

ISBN 978-951-31-7645-7